

มนันยา จามน้อยพรหม. 2557. “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม. หน้า 39-65.

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอี๋เมี่ยน
บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว
Cultural Landscape of the Iu-Mien tribe,
Huay Naam Yen village, Vang Vieng, Laos PDR.

มนันยา จามน้อยพรหม*
Mananya Jamnoiprom

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ นำเสนอองค์ประกอบและระบุของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอื้อเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว โดยใช้วิธีการศึกษาจากองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการศึกษาข้อมูลเพื่อสามารถระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาในสองระดับคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาในระดับพื้นที่โดยการสำรวจภาคสนามคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แนวทางการสัมภาษณ์ แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้านทั่วไป และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชนเผ่าอื้อเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว ประกอบด้วย การตั้งถิ่นฐาน รูปทรงของบ้าน ศาสนา การเกษตรกรรม การคมนาคม และภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอื้อเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น จัดอยู่ในประเภท “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” นับตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานจะมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและยังคงวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ปัจจุบันเมื่อมีการพัฒนา ย่อมมีการปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองต่อความต้องการในการดำรงชีวิตมากขึ้น แต่ก็ยังดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชนเผ่าอื้อเมี่ยนไว้อย่างดี

คำสำคัญ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชนเผ่าอื้อเมี่ยน

Abstract

The aim of this article is to present the components and the types on the cultural landscape of the lu-Mien tribe, HuayNaam Yen village, VangVieng , Laos PDR. This study was done by looking at the components of the cultural landscape by studying the information to identify the types of the cultural landscape of the target area. The study was done in 2 levels: the accumulation of information from the documents and the related research and the filed study by collecting the information through interviews, participatory and non-participatory observations. The information was

acquired through the interviews with elders, village leaders, general villagers, and the related government officers.

The result from the study shows that cultural landscape of the lu-Mien tribe, Huay Naam Yen village, VangVieng, Laos PDR consist of the settlement, the architectures of the houses, religion, agriculture, transportation, and the cultural landscape of lu-Mien tribe can be categorized as a “cultural led landscape”. Ever since the settlement, there always been adaptations to coexist with the natural environment and maintaining the traditional culture. Today, although development always come with the need to change to be more responsive to the needs of the livelihood, the lu-Mien tribe still maintain their livelihood to be close to the environment and preserving the uniqueness in their culture.

Keywords : cultural landscape lu-Mien tribe

ความเป็นมาและความสำคัญ

ธุรกิจการท่องเที่ยวบริการที่เกี่ยวข้องในกลุ่มประเทศอาเซียน มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมที่งดงาม รัฐบาล สปป.ลาว ให้การสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นและมีนโยบายเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 และประกาศใช้กฎหมายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศฉบับแรกในปี พ.ศ. 2531 จึงมีนักลงทุนต่างชาติเข้าไปทำธุรกิจใน สปป.ลาว เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะลาว มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวนมากที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มเอเชียแปซิฟิก เดินทางเข้ามาใน สปป.ลาว นับตั้งแต่ พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ในประเทศลาว ประมาณ 2,513,028 คน และสปป.ลาว ได้วางแผนด้านการท่องเที่ยว (Lao PDR Tourism Strategy) ปี 2549-2563 ด้วยการพัฒนาและสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว ในแต่ละพื้นที่เข้ามาใน สปป.ลาว ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ทั้งนี้มีการตั้งเป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ เข้ามาในสปป.ลาวอยู่ที่ 3 ล้านคน (ฝ่ายวิจัยธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2555)

จากนโยบายของรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ส่งเสริมระบบการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร การท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ชุมชนสะท้อนถึงพัฒนาการที่ดำรงอยู่ของสังคม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้คนในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบ ที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว (วิมล จิโรพันธุ์, 2548) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การท่องเที่ยวชมภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั่นเอง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือ Cultural Landscape เป็นแนวคิดในการให้การจำกัดความของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นพัฒนาการของการบูรณาการระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบและสร้างสรรค์อย่างตั้งใจโดยมนุษย์มีวิวัฒนาการอันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา และความเชื่อ มีความเชื่อมโยงกันกับวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีธรรมชาติเป็นรากฐานของมรดกทางวัฒนธรรมเกิดจากการรับรู้ เอกลักษณ์ของท้องถิ่น และวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (UNESCO, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ไว้ว่า “เป็นผลที่แสดงออกมาในรูปของภูมิทัศน์ ธรรมชาติที่มองเห็นโดยการที่วัฒนธรรมเป็นผู้กระทำมีธรรมชาติเป็นสื่อกลาง” และในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้เสนอการแบ่งประเภท ภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามความเข้มข้นของการจัดการของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ชุมชนที่มีภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม
2. ชุมชนที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม
3. ชุมชนที่มีวัฒนธรรมนำชุมชน

และพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งบรรดาชนเผ่าที่มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาสิ่งแวดล้อม เหมาะแก่การศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั่นก็คือ ชนเผ่าอัวเมียน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

เมืองวังเวียง เป็นเมืองตากอากาศที่ขึ้นชื่อของประเทศลาว ห่างจากเวียงจันทน์ประมาณ 160 กิโลเมตร ความยิ่งใหญ่ของขุนเขาที่เต็มไปด้วยป่าไม้นานาพันธุ์ที่ขึ้นตามธรรมชาติ ป่าไม้ ลำธาร ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และมูลมรดกอันล้ำค่า ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของผู้อาวุโสในการทำมาหากินเลี้ยงชีพของประชาชนในเมืองนี้ (มรดกและแหล่งท่องเที่ยวลาว, 2537) มีบรรดาชนเผ่าของลาวอาศัยอยู่บนยอดเขา ที่เรียกกันว่าพวก “ลาวสูง” หมู่บ้านของชนเผ่า มักจะตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลขึ้นไปกว่า 1,000 เมตร จากการลงพื้นที่ที่บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง ที่อยู่ห่างจากเมืองวังเวียง ขึ้นไปทางทิศเหนือ ประมาณ 16 กิโลเมตร ซึ่งถือว่าเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์เย้า คำว่า “เย้า” เคยปรากฏในเอกสารจีนเมื่อประมาณศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกษราข มีความหมายว่า ป่าเถื่อนหรือคนป่า ปัจจุบันเย้ากลุ่มนี้ เรียกแทนตนเองว่าอัวเมียน ที่มาจากภาษาเมียน ซึ่งถือว่าเป็นภาษาของชนเผ่าตนเอง (Jess G. Pourret, 2002)

อัวเมียนเป็นชาติพันธุ์ที่ถือกำเนิดเป็นชนกลุ่มน้อยโบราณและอาจมีอายุเก่าแก่ เท่ากับกลุ่มชาวฮั่น หรือชาวจีน ในช่วงหนึ่งพันปีที่ผ่านมาอาจเป็นด้วยปัจจัยเศรษฐกิจและการเมือง ได้ผลักดันให้เย้า มีการอพยพอย่างช้าๆ จากดินแดนตอนกลางของจีนสู่ลพทไ้สุดของจีน จากที่นี้อัวเมียนได้อพยพต่อไป ทางใต้เข้าสู่พื้นที่ภาคเหนือ ของเวียดนามลาว และไทย (Jess G. Pourret, 2002) อัวเมียนกลายมาเป็น ชนผู้อพยพอยู่ตามภูเขา ทำการเพาะปลูกอยู่บนพื้นที่สูงเวลาได้ผ่านไปนับร้อยๆปี อัวเมียนยังคงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชนชาติที่มีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้โดยหลีกเลี่ยงการถูกกลืนเผ่าพันธุ์ขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่นอย่างเพียงพอต่อการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ประชากรอัวเมียนส่วนใหญ่ มีวิถีชีวิตด้วยการทำการเกษตรเกือบทั้งหมดทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ภูเขาเช่นเดียวกับบรรพบุรุษของเขา ที่กระทำมาก่อนในดินแดนต่างๆ ชนเผ่าอัวเมียนประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตเป็นเวลานานหลายศตวรรษ มีสุนทรียภาพที่ตกทอดมาจากการสืบสานงานฝีมือมาหลายชั่วคน มีรูปแบบเรียบง่ายตรงไปตรงมาแต่แฝงภูมิปัญญาในการใช้สอยและแสดงความงดงามที่มีความชำนาญในฝีมือ แสดงแก่นแท้ ของตัววัสดุที่

ใช้ผลดีมากกว่าที่จะปกปิดความเป็นธรรมชาติในตัวเหตุการณ์ส่วนใหญ่ล้วนทำขึ้นด้วยมือ
อาจะมีเครื่องมือทุนแรงช่วยบ้างเล็กน้อยแต่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบนิเวศวัฒนธรรม
พื้นบ้าน ส่งผลให้งานภูมิทัศน์และวัฒนธรรมมีความงามและมีคุณค่าทางศิลปะที่มี
เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง แขวงเวียงจันทน์ เป็นชาติพันธุ์
หนึ่งในลาว ที่ยังมีวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มีความ
อุดมสมบูรณ์ เมืองค้ประกอบ ทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะ
ประกอบอาชีพทางการเกษตร ชนเผ่าอ้าวเมี่ยน ยังคงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
ของตนไว้เป็นอย่างดี บ้านห้วยน้ำเย็นยังมีทัศนียภาพที่มีความสวยงาม เป็นอย่างยิ่งโดย
เฉพาะ ภาพแห่งขุนเขา ที่มีหน้าผาอันสูงชัน แต่อย่างไรก็ตามทัศนียภาพที่ถูกมองว่างดงาม
นั้น ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากองค์ประกอบส่วนอื่นๆ ของธรรมชาติ อาทิเช่น พืชนา
ป่าไม้ สายน้ำ ผู้คน ชุมชน ท้องฟ้า เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าทุกองค์ประกอบของสภาพ
แวดล้อมทางธรรมชาติล้วนมีส่วนสำคัญ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่
นี้ด้วยเช่นกัน

จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของลาว ยิ่งทำให้ภาครัฐบาล
ประกาศส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง โดยได้มีนโยบายเร่งปรับปรุง และ
พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้ง
ต้องการพัฒนาและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
ธรรมชาติ และวัฒนธรรมสังคม ในปัจจุบันสภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ปรับเปลี่ยนจาก
เดิมที่เคยมีไว้เพื่อการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมมาเป็นการรองรับการท่องเที่ยวทำให้
เห็นถึง “การอนุรักษ์” กับ “การพัฒนา” ที่บางครั้งอาจเดินสวนทางกันซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อ
ต่อความเป็น ชนเผ่าอ้าวเมี่ยนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในไม่ช้า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่า
อ้าวเมี่ยนเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าจึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องศึกษา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึง
มีความสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบและระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชนเผ่า
อ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง แขวงเวียงจันทน์

ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ระบบ
นิเวศวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีจิตสำนึก
ใจการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนและของชาติ ให้ดำรงอยู่และสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบและระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา โดยมุ่งไปที่การศึกษาองค์ประกอบและระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปสู่การกำหนดกรอบคิดของการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น โดยประยุกต์ใช้การศึกษาองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ ศุทธิณี ทองสะอาด (2524) คือ การตั้งถิ่นฐาน รูปทรงของบ้าน ศาสนา การเกษตรกรรม การคมนาคม การระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว ผู้วิจัยจะให้หลักเกณฑ์ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดย เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้จำแนกภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

ชุมชนแบบภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม หรือ **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท** ลักษณะของชุมชนที่มีเอกลักษณ์สำคัญโดดเด่น คือ ชุมชนที่ยังประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานมีการแทรกตัวในระบบนิเวศทางธรรมชาติ ด้วยการปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างมีดุลยภาพ อาทิ การตั้งถิ่นฐานบนเทือกเขา ริมแม่น้ำ ในป่า เป็นต้น

ชุมชนแบบมีลักษณะเด่นรวมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม หรือ **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกึ่งเมืองกึ่งชนบท** ภูมิทัศน์ลักษณะนี้เป็นลักษณะที่พัฒนาขึ้นมาจากวัฒนธรรมชนบท กล่าวคือเมื่อเวลาผ่านไปชุมชนมีการพัฒนามากขึ้นก็ส่งผลต่อการปรับภูมิประเทศมากขึ้นด้วย แต่ชุมชนท้องถิ่นก็ยังให้คุณค่าต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่อยู่ดั้งเดิม มีการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในการจัดสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

ชุมชนแบบวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง พบเห็นได้ทั่วไป ได้แก่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองต่างๆ เนื่องจากมนุษย์ตั้งถิ่นฐานมายาวนานมีการปรับสภาพภูมิประเทศให้ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตพัฒนาขึ้นจากชุมชนขนาดเล็กเป็นชุมชนขนาดใหญ่และมีการแก้ปัญหาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

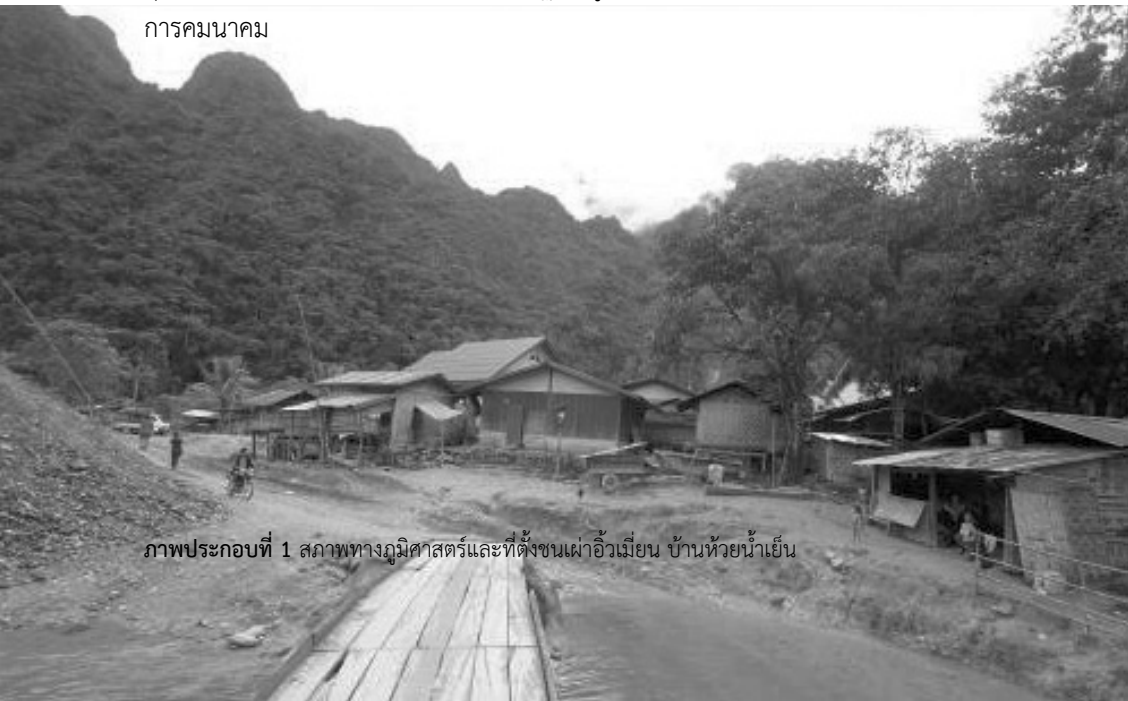
เพื่อเพิ่มขีดจำกัดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อกิจกรรมต่างๆ และมีความหลากหลายมากขึ้น

โดยการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลคือ หมู่บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว ใช้การรวบรวมข้อมูลจากข้อมูล โดยใช้แนวทางการสังเกต แนวทางการสัมภาษณ์ รวมถึง การสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้านทั่วไป และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์โดยการตรวจสอบกับเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และอาศัยข้อมูลจากการจดบันทึกการลงภาคสนาม เมื่อผู้วิจัยทำการตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงทำการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

จากการลงพื้นที่และศึกษาแนวคิด รวมทั้งศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปสู่การกำหนด กรอบของการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชนเผ่าอัวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น โดยประยุกต์ใช้การศึกษารูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของศุทธิณี ทองสะอาด (2524) คือ การตั้งถิ่นฐาน รูปทรงของบ้าน ศาสนา การเกษตรกรรม การคมนาคม

ภาพประกอบที่ 1 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งชนเผ่าอัวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น

ภาพประกอบที่ 2 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งชนเผ่าอ้าวเมียน บ้านห้วยน้ำเย็น

1. การตั้งถิ่นฐาน

ลักษณะที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของบ้านห้วยน้ำเย็น ตั้งอยู่ทางทิศเหนือตามทางหลวงหมายเลข 13 ห่างจากเมืองวังเวียงประมาณ 16 กิโลเมตร อยู่ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารเทศบาลเมืองวังเวียง ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็น (ประมาณร้อยละ 80) เป็นภูเขาสูง มีความยาวตั้งแต่ 1,000-1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล ภูเขาส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูนอันเป็นหินที่มีความเหนียวสามารถยึดเกาะกันได้ดี ทำให้ภูเขาเหล่านี้มีลักษณะรูปร่างแตกต่างกันออกไปจากภูเขาโดยทั่วไป คือ มีลักษณะที่เป็นผาหลากหลายสี มีเพิงผาและถ้ำจำนวนมาก พื้นที่ราบมีประมาณร้อยละ 20 ของเนื้อที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเล็กๆ กระจายอยู่ตามหุบเขา บ้านห้วยน้ำเย็นเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าอ้าวเมียน ซึ่งถือเป็นกลุ่มย่อยหนึ่งของชาติพันธุ์เย้าที่อพยพมาจากประเทศจีน มีประชากรประมาณ 20-25 ครอบครัว มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่ดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพทำการเกษตร

ลักษณะภูมิอากาศ มีอากาศร้อน และค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว ส่วน
ฤดูฝนจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม อุณหภูมิต่ำสุดอยู่ที่ประมาณ
15 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดอยู่ที่ประมาณ 38 องศาเซลเซียส

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ	เมืองกาสิ
ทิศใต้	ติดกับ	เมืองสีแก้วอุดมและเมืองเห็บ
ทิศตะวันออก	ติดกับ	เมืองพุนเขตพิเศษไซสมบุรณ์
ทิศตะวันตก	ติดกับ	เมืองเฟื่องและเป็นส่วนหนึ่งของเมืองกาสิ

(สีสะเหลียว สะแสวงสิกลา. 1989)

ภาพประกอบที่ 3 ชนเผ่าอัวเมี่ยนนิยมสร้างบ้านหันหลังเข้าสู่เนินเขาและหันหน้าออกสู่ถนน

ภาพประกอบที่ 4 คนเผ่าอัวเมียนนิยมสร้างบ้านหลังเข้าสู่เนินเขาและหันหน้าออกสู่ถนน

2. รูปทรงของบ้าน

ลักษณะบ้านเรือนของคนเผ่าอัวเมียนในอดีตนั้นพึ่งตนเองค่อนข้างสูงทั้งในด้านการดำรงชีวิต และการจัดการภายในชุมชน จะมีตำแหน่งฝ่ายต่างๆ ที่มีความสำคัญ และเอื้อต่อการจัดการในชุมชน ครอบครัวของคนเผ่าอัวเมียนเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกในครอบครัวมาก เพราะถือว่าเป็นแรงงานสำคัญ หัวหน้าครอบครัว คือ ผู้ชายอาวุโสสูงสุด อาจเป็นปู่ หรือพ่อ โดยมีบุตรชายคนโตเป็นผู้สืบสกุลคนต่อไป ตามจารีตประเพณีบุตรชายทุกคนที่แต่งงานแล้วต้องนำภรรยาเข้าร่วมชายคาเดียวกันกับพ่อแม่ เพื่อเลี้ยงดูและให้ความอบอุ่นแก่พ่อแม่เมื่อถึงวัยชราจนสิ้นอายุขัย อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ของตน เมื่อพ่อแม่เสียชีวิตไปหมดแล้วจึงจะแยกย้ายกันไปตั้งบ้านเรือนของตนเองได้

ชนเผ่าอัวเมี่ยนนิยมสร้างบ้านที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000-1,500 เมตร ปัจจุบันชนเผ่า อัวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็นอาศัยอยู่พื้นที่ราบตามไล่เขา จะสร้างบ้านในแถบที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการประกอบอาชีพ และการปกครองของทางราชการ บ้านของชนเผ่าอัวเมี่ยนมักหันหลังสู่ เนินเขา หากอยู่พื้นที่ราบมักหันหน้าออกสู่ถนน ผังบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วัสดุที่ใช้ได้จาก ไม้ไผ่ ไม้สัก ใช้สำหรับเป็นเสาเท่านั้น ฝาบ้านเป็นไม้เนื้ออ่อนแล้วตากให้เรียบ การกั้นฝาบ้านชนเผ่าอัวเมี่ยนนิยมกันแนวตั้ง บางทีก็ใช้ไม้ไผ่สานขัดแตะ หรือใช้ฝางเข้าผสมดินหรือโคลนก่อเป็นกำแพงเป็นผาผนังก็มี บ้านไหนที่มีฐานะค่อนข้างดีก็จะมีการใช้ปูนซีเมนต์ด้วย หลังคามีสลักษณะเตลาดลง และต่ำไม่สูงเป็นการออกแบบเพื่อป้องกันลมและฝน ปลูกคร่อมดินมีห้องนอน แบ่งแยกย่อยเป็นหลายๆ ห้องภายในบ้าน

ภาพประกอบที่ 5 การกั้นฝาบ้านชนเผ่าอัวเมี่ยนนิยมกันแนวตั้ง บางทีก็ใช้ไม้ไผ่สานขัดแตะ

ภาพประกอบที่ 6 การกั้นฝายบ้านชนเผ่าอ้าวเมียนนิยมกันแนวตั้ง บางทีก็ใช้ไม้ไผ่สานขัดแตะ

พ่อแม่แยกห้องให้ลูกสาวเมื่อเห็นว่าลูกสาวเริ่มเป็นสาวแล้ว ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเลือกคู่ของหญิงสาวตามประเพณี มีห้องครัวแยกไปอีกห้องหนึ่งและมีบริเวณห้องใหญ่เป็นที่โล่งมีแคร่ หรือเตียงไว้นั่งเล่น หรือสำหรับแขกมูมโดมมูมหนึ่งของห้องในบ้าน ไม่มีหน้าต่าง มีประตูเข้าทางด้านข้างทั้งสองข้าง ด้านหน้ามีประตูหนึ่งประตู เรียกว่าประตูผี ปกติจะปิดตาย จะเปิดใช้ก็ต่อเมื่อส่งตัวบุตรสาวไปแต่งงานบ้านผู้ชาย หรือนำสะใภ้เข้าบ้าน และใช้เวลาลากศพออกจากบ้าน ถือว่าเป็นผู้ที่ออกไปจากบ้านทางประตูนี้ เป็นผู้ที่ขาดจากการนับถือผีบ้านผีเรือนของบ้านนั้น แต่ปัจจุบันประตูข้างนี้อาจไม่มีแล้ว จะใช้ประตูใหญ่ หน้าบ้านแทน ซึ่งประตูผีจะอยู่ตรงกันข้ามกับหิ้งผีหรือเมียนเตีย ก่อนสร้างบ้านต้องเอาดวงเกิดของหัวหน้าครอบครัว ไปดูว่าประตูผีนี้จะหันหน้าไปทางทิศใดก็จะตั้งบ้านตามทางที่สอดคล้องกับดวงของผู้นำครอบครัว บริเวณนอกบ้านจะมีโรงเก็บข้าวเปลือก ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร ที่ใช้สำหรับเก็บฟืน

กล่าวคือลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่าอ้าวเมี่ยนมีรูปแบบที่ค่อนข้างเรียบง่ายเน้นการใช้งานมากกว่าความสวยงาม สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของผู้คนในปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการดำรงชีวิต ตามสภาพแวดล้อม และลักษณะทางกายภาพของถิ่นที่อยู่อาศัยผสมผสานกันประเพณีวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 7 โรงเก็บพืชผลทางการเกษตร ด้านข้างใช้เก็บฟืน

ภาพประกอบที่ 8 โรงเก็บพืชผลทางการเกษตรด้านล่างการเลี้ยงสัตว์

3. ศาสนา

ชนเผ่าอ้าวเมียนนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งผีบรรพบุรุษมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับผีต่างๆ ตัวอย่างเช่น ผีที่อยู่กับสิ่งธรรมชาติ ที่ดูแลบริเวณถิ่นที่ชนเผ่าอ้าวเมียนอาศัยอยู่ คือ ผีน้ำ ผีลม ผีที่ดิน ผีป่า ผีท้องถิ่น และผีอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีทหารผีที่คอยให้ความช่วยเหลือเป็นการเฉพาะตัว ผีของมนุษย์ และสัตว์บางชนิด ผีผู้ปกครองในท้องถิ่น ผีหมู่บ้าน ผีที่เกี่ยวข้องกับพืช ทุกบ้าน จะมีหิ้งบูชา เป็นที่สิงสถิตของวิญญาณบรรพบุรุษ และมีความเชื่อในเรื่องที่อยู่เหนือธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในสิ่งดังกล่าวมีผลต่อการดำรงชีวิต ของชนเผ่าอ้าวเมียนทุกด้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัว เศรษฐกิจ เช่น เชื่อว่า คนจะยากดีมีจนก็อยู่ในอำนาจของผีทั้งสิ้น ผีเหล่านี้จะป้องกันภัยอันตรายในการเดินทาง ให้ผลทางการเก็บเกี่ยวพืช ซึ่งชนเผ่าอ้าวเมียนจะมีพิธีเช่นไหว้ด้วย หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น การสร้างความสัมพันธ์หรือติดต่อกับวิญญาณภูตผีกระทำได้โดยผ่านพิธีกรรมเท่านั้น วัฒนธรรมเงินมีบทบาทอยู่มากในวัฒนธรรมของชนเผ่าอ้าวเมียน ชนเผ่าอ้าวเมียนใช้วันเดือนปี ภาษิตโบราณ ตำรา ปรัชญาชีวิตและโหราศาสตร์เช่นเดียวกัน

ของจีน มีตัวหนังสือจีนที่ใช้บันทึกและถ่ายทอดภาษาของตน ดังนั้นผู้ที่จะที่จะมีความรู้สามารถประกอบพิธีกรรมได้ จะต้องรู้ภาษาจีนเพื่อใช้ติดต่อกับผีและวิญญาณ ในแต่ละรอบปี ชนเผ่าอ้าวเมี่ยนยังมีประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีขึ้นปีใหม่ เมี่ยนเตียหรือหิ้งผีเป็นสิ่งสำคัญ และทุกครัวเรือนจะมีอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมไว้ที่หิ้ง หนังสือรายชื่อบรรพบุรุษจำว (ไม่คู่ใช้เสียงไทย) รูปซึ่งปักในกระดาษรูป จะใช้สิ่งของประกอบพิธีวางไว้บนโต๊ะบูชา ดังนี้คือ ชิเจียน (ห่อผ้าขาวยกรู ในห่อมีข้าวสารและเงินจำนวนหนึ่ง) เหล้า 5 จอก น้ำ 1 แก้ว จำวเส่ย (เงินกระดาษสำหรับผี) กระดาษม้าชี (กระดาษที่ตอกรูปม้าใช้ในพิธีกรรมสำหรับส่งข่าวไปสู่อีกโลกหนึ่ง) เหล้า 1 ขวด สัตว์ที่ใช้ในพิธีกรรม ส่วนใหญ่จะใช้หมูหรือไก่ การใช้เนื้อเลี้ยงผีของชนเผ่าอ้าวเมี่ยน นิยมฆ่าสัตว์ให้ตายเสียก่อน เช่น การฆ่าหมูจะหันออกเป็นชิ้น เอาเครื่องในออกแล้วล้าง ทำความสะอาดแล้วนำชิ้นส่วนต่างๆ ไปวางไว้บนโต๊ะบูชาน้ำหิ้งผี ต่อจากนั้นจึงประกอบพิธีกรรม

ภาพประกอบที่ 9 เมี่ยนเตีย หรือ หิ้งผีและเครื่องเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

ภาพประกอบที่ 10 เมียนเตีย หรือ หิ้งผีและเครื่องเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

ประเพณีขึ้นปีใหม่ ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 มีกำหนดการ 3 วัน วันแรก
ทุกบ้านจะฆ่าหมู และไก่ ตำข้าวเหนียวคลุกกับงา เรียกว่า ข้าวปุก นำสุรา ไปเซ่นไหว้
ผีเรือน “เมียนเตีย” ร่วมกับกระดาดเงินกระดาดทอง พร้อมกับเสี่ยงทายว่าบรรพบุรุษ
ได้รับสิ่งที่เซ่นไหว้และพอใจกับสิ่งที่จัดให้ เมื่อเสร็จพิธี

ชาวบ้านจะจุดประทัดเพื่อเป็นการส่งสัญญาณแก่บรรพบุรุษในตอนเย็น
วันที่ 2 ผู้ชายในหมู่บ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะรวมตัวกันออกไปเก็บดอกไม้ใบไม้ ก่อนกวาด
ภายในหมู่บ้านมาปักไว้ที่แท่นบูชาบรรพบุรุษ เพื่อให้บรรพบุรุษบันดาลให้พวกเขามั่นคง
ร่ำรวย และให้พืชผลอุดมสมบูรณ์ ถือเป็นการเริ่มต้นสิ่งดีๆ ในปีใหม่ วันที่ 3 ทุกคนจะ
หยุดงาน ไม่ไปทำไร่ และเยี่ยมเยียนกัน มีการเลี้ยงอาหาร สุรา น้ำชา มีการไขไก่มาชุบสีแดง
แจกจ่ายให้ทุกคนในครอบครัวและคนอื่นๆ ให้หมู่บ้าน เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการอวยพร
ให้ทุกคนโชคดี มีการแต่งกาย ด้วยชุดประจำเผ่า สร้างความสวยงามให้แก่ชนเผ่าอัวเมียน
ประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญของชนเผ่าอัวเมียนที่ปฏิบัติในรอบปีและประเพณีที่เกี่ยวกับ
ชีวิต ไม่ว่าจะเป็น การเกิด การแต่งงาน การตาย และยังมีความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติ
ต่างๆ

ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่

ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่หรือสุสานถือเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับชนเผ่าอัวเมี่ยนมาก เช่น สุสานหรือหลุมฝังศพของชนเผ่าอัวเมี่ยน ก่อนที่จะทำการไปฝังกระดูก หรือศพจะมีการทำพิธีถามดวงวิญญาณของผู้ตาย และเจ้าที่ก่อนว่าจะพักอยู่ไหนโดยอาจารย์ผู้ประกอบพิธีจะใช้ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง แล้วโยนไข่ไปเรื่อยๆ จนกว่าไข่จะแตก ถ้าไข่แตกที่ไหนก็แสดงว่าทำเลตรงนั้นดี และสามารถฝังกระดูกได้ แต่ถ้าไข่ไม่แตกก็ต้องโยนต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าไข่จะแตก พื้นที่ฝังกระดูกหรือบริเวณสุสานของบรรพบุรุษ จะต้องทำพิธีและไปดูแลสุสานให้ดี หากทำเลที่ตั้งสุสาน ของบรรพบุรุษไม่ดีหรือที่อัวเมี่ยนเรียกว่า ออน ต้อย ลูกหลานก็ไม่เจริญ

ความเชื่อเกี่ยวกับป่าเขาต่าง ๆ

ชนเผ่าอัวเมี่ยนเชื่อว่าดอยทุกดอย ป่าทุกป่าจะมีเจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณอยู่จำนวนมาก เมื่อเดินทางเข้าไปในป่าอาจชนไล่ เหยียบไล่ หรือทำผิดโดยที่เราไม่รู้ตัว ซึ่งอาจทำให้ดวงวิญญาณเจ้าป่าเจ้าเขาเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อน และอาจจะจับเอาขวัญของเราไปหรือทำให้เราเจ็บป่วยได้ ดังนั้นจึงจะต้องทำพิธีกรรมขอขมาต่อดวงวิญญาณเจ้าป่าเขา

ภาพประกอบที่ 11 พิธีกรรมเกี่ยวกับพืชผลการเกษตร เผ่าอัวเมี่ยน

ภาพประกอบที่ 12 พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำเผ่าอ้าวเมี่ยน

ความเชื่อเกี่ยวกับหนองน้ำ

ชนเผ่าอ้าวเมี่ยนเชื่อว่าในหนองน้ำจะมีผีหรือดวงวิญญาณสิงสถิตอยู่มากมาย เช่น จ้าง ต้อง ซุย, เยี่ยน พิ่ว เมี่ยน ถ้าเกิดหนองน้ำแห้งไหนมี จ้าง เมี่ยน อาศัยอยู่ หากคนไปรบกวาน หรือ ทำผิดต่อ จ้าง เมี่ยน อาจจะทำให้ไม่สบายต้องทำพิธีถาม โบว์ กวา (เสียงทาย) ว่าได้ไปรบกวานอะไร พอรู้แล้วก็ต้องทำพิธีขอขมา

ความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำ

ในแม่น้ำชนเผ่าอ้าวเมี่ยนมีความเชื่อว่ามีดวงวิญญาณ อือ ฮอย ฮุ่ง หรือ ซุย โกว เมี่ยน อาศัยอยู่ มีความเชื่อว่าห้ามผู้หญิงในช่วงอยู่ไฟเอาเสื้อผ้าไปซัก อาบน้ำ หรือข้ามแม่น้ำ เพราะถือว่าผู้หญิงในช่วงอยู่ไฟร่างกายยังไม่สะอาด หากมีความจำเป็นต้องข้ามแม่น้ำก็ต้องเอากระดาดผี (เจ้ย ก่อง) มาเผาเพื่อเป็นการบอกกล่าว และขอขมาต่อเทพที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำก่อนจึงจะข้ามน้ำได้

4. การเกษตรกรรม

พื้นที่ของชนเผ่าอ้าวเมี่ยนบ้านห้วยน้ำเย็น มีพื้นที่เป็นเนินภูเขาและที่ราบเชิงเขา ลักษณะของดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทราย อุ่มน้ำได้ดี ในหมู่บ้านส่วนมากมีที่ดิน

ทำกินเป็นของตนเองไม่ต้องเช่าจากการจัดสรรของทางภาครัฐส่วนมากที่ดินทำกินเฉลี่ยประมาณ 5 ไร่ต่อครัวเรือน มีห้วยน้ำเย็นเป็นแม่น้ำสายหลักที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคส่วนใหญ่แล้วชนเผ่าอ้าวเมี่ยนประกอบอาชีพทางการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยและการปลูกปลูกหมุนเวียนตลอดทั้งปี โดยแบ่งพื้นที่เพาะปลูกออกเป็น 2 ลักษณะคือ พืชหมุนเวียน เช่น สวนส้มโอและมะนาวจะปลูกบริเวณตีนภูเขา อาศัยน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาและเป็นบริเวณที่น้ำไม่ขังไหลผ่านได้ดี และการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยจะปลูกค่อนข้างทางยอดเขา เช่น การปลูกข้าวโพด มะเขือเทศ ผักกาด และอื่นๆ เพราะเป็นพืชที่ต้องการแสงแดด และความชื้นของดินที่ไม่สูงนักจึงเหมาะแก่การเจริญเติบโตของพืชประเภทนี้ การทำการเกษตรกรรมของชนเผ่าอ้าวเมี่ยนไม่นิยมหรือยาฆ่าแมลง จะปลูกตามธรรมชาติแต่ให้ผลผลิตที่ดี และถือเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 13 เส้นทางคมนาคมชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น

ภาพประกอบที่ 14 เส้นทางคมนาคมชนเผ่าอัวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น

5. การคมนาคม

เส้นทางในการเข้าสู่หมู่บ้านชนเผ่าอัวเมี่ยนเป็นเส้นทางที่ลัดเลาะไปตามหุบเขาทางเป็นดินลูกลังเล็กๆการเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านไปทางเพียงเส้นทางเดียวจากทางหลวงหมายเลข 13 ห่างจากทางแยกประมาณ 16 กิโลเมตร เดินทางโดย รถยนต์ส่วนตัว ไม่มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน โดยพอถึงตัวหมู่บ้าน มีเพียงสะพานเล็กๆที่ต้องข้ามผ่านห้วยน้ำเย็น รถยนต์ไม่สามารถผ่านไปได้ ถ้าจะใช้รถยนต์จะต้องเป็นรถที่สูงที่จะขับข้ามน้ำไปได้ ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้การเดินทางเท้าไปยังพื้นที่ต่างๆ ใช้มอเตอร์ไซด์และรถยนต์บ้างเล็กน้อย

แนวทางการจำแนกชุมชนแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอัวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว โดยใช้เกณฑ์ของระดับความเข้มของการที่มนุษย์เข้าไปจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ตามแนวความคิดหลักการของภูมิทัศน์วัฒนธรรม กล่าวคือ

ในอดีตก่อนจะมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ภูมิลักษณะของพื้นที่ที่เป็นสภาพแวดล้อมที่ส่งอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หากพื้นที่นั้นๆ มีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน

เช่น มีแหล่งน้ำจืด และพื้นที่เพาะปลูกเพียงพอสำหรับชุมชน และการขยายตัวที่จะมีขึ้นหรือเป็นตำแหน่งที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นๆ ได้สะดวก สาเหตุต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นปัจจัยให้มีการตั้งบ้านตั้งเมืองขึ้น

นับจากการที่มีการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในพื้นที่ คำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” จึงได้เริ่มก่อรูปขึ้น สำหรับระยะแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยังมีข้อจำกัดด้านต่างๆ ทั้งในแง่ของแรงงาน ความรู้และเทคโนโลยี มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยาในพื้นที่ ทั้งในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน และกิจกรรมเพื่อการยังชีพ การตั้งถิ่นฐานในระยะนี้ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิต จึงจัดได้ว่าเป็นช่วงเวลา “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” หรือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท” ในพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้ มนุษย์มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์น้อยมาก เนื่องจากมีข้อจำกัดทางเทคโนโลยีและทรัพยากร ทำให้การดำเนินชีวิตต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลักเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เกิดเป็นภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตกับสภาพแวดล้อมที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม มีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง เคารพสิ่งศักดิ์เหนือธรรมชาติ

สรุปและอภิปรายผล

กระบวนการและขั้นตอนนี้จะเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เพื่อระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และรักษาคคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีอยู่ของชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว

องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สปป.ลาว จากผลของการวิจัยเชิงคุณภาพสรุปว่า

1. การตั้งถิ่นฐาน

ผู้คนที่ย้ายมาในบ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียงนั้นเป็นชนเผ่าอ้าวเมี่ยนดั้งเดิมถิ่นฐานเดิมตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของจีน และอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของประเทศลาวเป็นจำนวนมาก ซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่าน โดยอาศัยลักษณะภูมิประเทศที่มีความเหมาะกับการทำการเกษตรอยู่บนพื้นที่สูง

มีการปรับตัวในการดำรงชีวิตที่ให้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น การใช้แม่น้ำช่วยน้ำเย็น ในการอุปโภคและบริโภค การใช้ทรัพยากรป่าไม้ ในการสร้างบ้านเรือนและประกอบอาหาร สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติความเชื่อและภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีมาแต่อดีต บริเวณพื้นที่ตั้งชุมชนของชนเผ่าอัวเมียนเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาทำให้เมื่อมองออกไปโดยรอบพื้นที่ชุมชนจะเห็นภูมิทัศน์เชิงเขาที่โอบล้อมพื้นที่โดยรอบชุมชนเอาไว้ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรมขอพื้นที่แห่งนี้

2. รูปทรงของบ้าน

ลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่าอัวเมียนมีรูปแบบที่ค่อนข้างเรียบง่ายเน้นการใช้งานมากกว่าความสวยงามดี ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวที่ปลูกบนดิน โดยใช้วัสดุจากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ เช่น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ หินจากภูเขา อาจมีการนำวัสดุจากภายนอกชุมชนบ้างเล็กน้อย เช่น ปูน สังกะสี มีสภาพที่ตั้งและการปลูกสร้างบ้านเรือนตามชายเขาหันหน้าเข้ากับถนนสายหลักของหมู่บ้าน และกระจายตัวออกไปตามลักษณะภูมิประเทศและมีภูเขาโอบล้อมชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของชุมชนในปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมและลักษณะทางกายภาพของถิ่นที่อยู่อาศัยผสมผสานกันประเพณีวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

3. ศาสนา

การบูชาผีบรรพบุรุษ เราอาจกล่าวได้ว่า ชนเผ่าอัวเมียนได้แสดงถึงการผสมผสานของศาสนากับการติดต่อวิญญานผีบรรพบุรุษและการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในหลายระดับ ผีที่อยู่กับธรรมชาติ การผสมผสานนี้เป็นไปอย่างผสมกลมกลืนอันเป็นลักษณะสำคัญของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าอัวเมียน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ยังดำรงความเป็นอัวเมียนอยู่ได้ทั้งๆ ที่ไม่มีประเทศเป็นของตัวเอง หรือแม้กระทั่งความเป็นรัฐชาติใด ๆ อัวเมียนจึงจำเป็นต้องใช้สิทธิพลทางวัฒนธรรมทุกอย่างของตนเองเท่าที่จะสามารถทำได้ ยึดมั่น ในความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เพื่อให้คงอยู่รอด ขณะเดียวกัน ชนเผ่าอัวเมียนก็ยังคงเปิดตามองโลกภายนอกเพื่อรับและปรับตัวให้เข้ากับอิทธิพลและความคิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งถือวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอัวเมียน จนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชนเผ่าอัวเมียน บ้านห้วยน้ำเย็นจนกระทั่งปัจจุบัน

4. การเกษตรกรรม

ภายใต้การดำรงชีวิตของชนเผ่าอ้าวเมี่ยนที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์ เมืองค้ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งหมายถึง ทางเกษตรแบบไร้เลื่อนลอยและการปลูกปลูกหมุนเวียนตลอดทั้งปี โดยเลือกพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชแต่ละประเภทให้สอดคล้องกับสภาพดินและสภาพอากาศในพื้นที่ ในพเย พ้น (2557) เกษตรกรชนเผ่าอ้าวเมี่ยนให้สัมภาษณ์ว่า การปลูกมะนาวและส้มโอตามชายเขาเพราะเป็นพืชที่ค่อยข้างต้องการน้ำการเพราะตามธรรมชาติแล้วน้ำในภูเขาจะไหลลงที่หุบเขาทำให้พื้นที่บริเวณนั้นมีน้ำตลอดทั้งปี และการปลูกข้าวโพดบริเวณทางทิศตะวันออกบนภูเขาเพราะเป็นพืชที่ต้องการแสงแดดและดินร่วนซุย ถือเป็นการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ชนเผ่าอ้าวเมี่ยนยังคงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนเพราะเชื่อว่าการทำลายธรรมชาติด้วยสาเหตุใดก็ตามจะทำให้วิญญาณที่อยู่ตามป่าเขาหรือแม่น้ำ ไกธและจะบันดาลให้มือนั่นเป็นไป เกิดการเจ็บป่วยอยู่ตลอดปีหรืออาจถึงตายได้

5. การคมนาคม

จากการขยายตัวและการพัฒนาชุมชน เมื่อพิจารณารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนพบว่า ชนเผ่าอ้าวเมี่ยนมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ มีการขยายเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกันพื้นที่ต่างๆในเมืองวังเวียง แต่การคมนาคมก็ยังถือเป็นการคมนาคมที่ยังไม่สะดวกเป็นดินลูกลังที่สร้างไปตามแนวเขา คนในพื้นที่ยังใช้การเดินทาง รถมอเตอร์ไซด์ และรถยนต์ในการสัญจร

การระบุประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากการจำแนกภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นพื้นฐานและข้อมูลทางองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนเผ่าอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยน้ำเย็น เมืองวังเวียง สามารถจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ตรงกับ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หรือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท” มากที่สุด ซึ่งนับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานของชนเผ่า อ้าวเมี่ยนที่บ้านห้วยน้ำเย็นนั้น มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตและกิจกรรมเพื่อการยังชีพ ซึ่งมีลักษณะโดดเด่น คือ การดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม มีระบบเครือญาติที่แข็งแรง เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จนกระทั่งเวลาผ่านไปภายในหมู่บ้านอาจมีการใช้สิ่งของภายนอกบ้างเล็กน้อย แต่ก็ยังให้คุณค่าของ

เอกลักษณ์วัฒนธรรมและคุณค่าของระบบนิเวศไว้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การจำแนกประเภทภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยใช้เกณฑ์ของระดับความเข้มของการที่มนุษย์เข้าไปจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ตามแนวความคิดหลักการของ เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) กล่าวคือ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยังมีข้อจำกัดด้านต่างๆ ทั้งในแง่ของแรงงาน ความรู้และเทคโนโลยี มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยาในพื้นที่ ทั้งในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน และกิจกรรมเพื่อการยังชีพ การตั้งถิ่นฐานในระยะนี้ สิ่งแวดล้อมเป็นทางธรรมชาติจะเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิต จึงจัดได้ว่าเป็นช่วงเวลา “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” หรือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท” ในพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้ มนุษย์มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์น้อยมาก เนื่องจากมีข้อจำกัดทางเทคโนโลยีและทรัพยากร ทำให้การดำเนินชีวิตต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลักเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยถ้อยอาศัย เกิดเป็นภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตกับสภาพแวดล้อมที่เฉพาะเจาะจง

ในอนาคตกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้มีแนวโน้มที่ขยายเส้นทางการคมนาคมยังพื้นที่แห่งนี้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชิงวัฒนธรรม ปัญหาสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชนเผ่าอ้าวเมียนเพื่อการรับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพราะชุมชนยังไม่มีความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม ความสำคัญของพื้นที่ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชนเผ่าอ้าวเมียนก็จะถูกลดบทบาทลง การพัฒนาจากหน่วยงานของภาครัฐอาจลดคุณค่าขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมธรรมลงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชุมชนทำให้วัฒนธรรมจางหายไปไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้ทางภาครัฐต้องให้ความสำคัญในการให้ความรู้ในอนุรักษ์ต้นทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าอ้าวเมียนควบคู่ไปกับการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ระบบนิเวศวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนและของชาติ ให้ดำรงอยู่และสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). **ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อูชาคนเญ.
- จันทบูรณ์ สุทธิ. (2527). **การเกษตรแบบตัดฟันโค่นเผาบนพื้นที่สูง: การใช้ประโยชน์ที่ดิน**.
ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา. ปีที่ 8 (ฉบับที่ 3), หน้า 54-55.
- _____. (2527). **การปลูกพืชบนพื้นที่สูง**. ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา. ปีที่ 8 (ฉบับที่ 2), หน้า 44-45.
- ณัฐวี ทศรัฐ. (2540). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยน(เข่า)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สหธรรมิก.
- วิมล จิโรจน์. (2548). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ศุทธิณี ทองสะอาด. (2524). **ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม**. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สีสะเหลียว สะแหวกสีกสา. 1989. **ภูมิศาสตร์ลาว**. เวียงจันทน์: สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์ สังคม.
- สุนทรี พรหมเมศ. (2540). **ชาวเขาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สปป.ลาว. (2537). **มรดกและแหล่งท่องเที่ยวลาว**. องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สปป.ลาว: สำนักพิมพ์เพื่อนชีวิต
- Jess G. Pourret. (2002). **THE YAO The Mien and Mun Yao in China, Vietnam, Laos and Thailand**. Bangkok: River Books.
- ฝ่ายวิจัยธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. (2555). <http://www.exim.go.th/doc/newsCenter/40079.pdf> สืบค้น (1 มกราคม 2557)
- UNESCO. (2005). **Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2005**. Retrieved 2013, from <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>, สืบค้น (5 พฤษภาคม 2557)
- ท่านขุนปั้น พรหมมวง (ผู้ให้สัมภาษณ์). มนัทยา จามน้อยพรหม (ผู้สัมภาษณ์), 30 มกราคม 2557.
- ในเฟย ฟ่าน (ผู้ให้สัมภาษณ์). มนัทยา จามน้อยพรหม (ผู้สัมภาษณ์), 31 มกราคม 2557.